

*Майструк О.М.
УДПУ імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна*

ПОЧАТКОВА ШКОЛА В.Н. КАРАЗИНА ЯК ЦЕНТР ПРОСВІТНИЦТВА У ХАРКІВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ (початок ХІХ ст.)

Вітчизняна освіта розвивається сьогодні в умовах зміни суспільних пріоритетів, що актуалізує проблему осмислення педагогічної спадщини непересічних особистостей. У зв'язку з цим особлива увага дослідників зосереджується на першоджерелах, які відображають надбання й традиції національної системи освіти у минулому й допомагають віднайти основні напрями подальшого розвитку історії української педагогіки.

Метою дослідження є з'ясувати головні причини заснування школи у маєтку Кручик.

На формування раннього світогляду В. Каразіна вплинуло життя у сільській місцевості, де він перебував до одинадцяти років. «У селі Кручик він товаришував із селянськими кріпаками, щотижня бував у їхньому оточенні. Спостерігав за трудолюбством селян, переконувався у їхній відданості вітчизні та прагненні до свободи» [3, с 5].

Думка про необхідність здобуття освіти сільським населенням і процвітання своєї Батьківщини не залишала просвітника багато років. У 1810 році у листі до лікаря Ремана, який звернувся з проханням до В. Каразіна, висловити свої думки щодо стану просвітництва у Росії. Він виклав свої погляди у наступних екзальтованих і у дечому пишномовних словах: «Народне просвітництво!.. Якщо що-небудь і може забезпечити непорушність безмежного її (Росії* - авт.) простору, то це тільки просвітництво її народів. Якщо що-небудь може зробити її істинно-незалежною від будь-якого зовнішнього тиску, - як би велично це не звучало, - це знов таки тільки просвітництво» [2, с. 751].

Характерною рисою для педагогічних поглядів В.Н. Каразіна була думка про розповсюдження ідей просвітництва серед сільського населення. Він

указував на необхідності відкриття сільських шкіл і створення спеціальних училищ для жінок, бо «виховання в їхніх ніжних руках необхідне і природне для прийняття помірною, релігійного напрямку» [4, с. 597]. Про це свідчить розроблений ним проект «О воспитании женского пола в низших состояниях», який був спрямований на здобуття освіти жінок-трудівниць.

Особливої ваги Василь Назарович надавав проектам із розповсюдження просвітництва в країні. Хоча влада не звертала уваги на просвітницькі проекти В. Каразіна, він продовжував активно працювати у цьому напрямі та намагався практично втілити свої ідеї у родовому маєтку Кручик Харківської губернії. Як указував В. Каразін: «Два найголовніших засоби для розповсюдження й утвердження начал, відповідні просвітництву. Перший: виховні учбові заклади; другий: громадська, тобто публічна настанова» [1, с. 330].

Просвітницькими установами, заснованими В. Каразіним у селі Кручик, були сільська дума і школа для дітей кріпаків, які давали можливість сільському населенню навчатися.

Педагогічна діяльність Василя Назаровича у селі Кручик розпочалася у 1806 році. Просвітник заснував школу для селянських дітей. За його задумом, у школі мали бути «використані усі засоби, щоб у молодих селян увійшли у звичку якнайраніше повага до віри, законам і порядку, а також до чистоти вдачі» [4, с. 361].

Для школи силами місцевих кріпаків була зведена будівля у центрі села. Утримання кручанської школи обходилося селянам у 250 карбованців на рік. На початку XIX століття це була велика сума. Незважаючи на те, що школа забирала у В. Каразіна багато сил і часу, все ж таки його непереборне прагнення прилучити народ до гарних якостей культури і прагнення самих селян до навчання, змушували просвітника працювати у цьому напрямку на благо вітчизни.

Учителями школи були місцевий священик і найманий, за рахунок місцевого селянства, учитель. У школі була одна класна кімната. Першими учнями були 6-8 хлопчиків. Усі учні сиділи разом і навчались від першого до третього класу. Для учителів Василь Назарович уклав посібники - церковний та

громадський катехізиси. У школі селянським дітям викладалися: читання (азбука, часослов, псалтир, громадянські книжки), чистописання (переписування текстів із книжок та під диктовку), арифметика (чотири дії) та хоровий спів (переважно церковний). Іспити проводились у присутності доглядача повітового училища, членів сільської думи та батьків учнів, що здавали іспити. Навчальний рік тривав від Покрови, 14 жовтня, до Пасхи. Учні не ходили в школу лише у неділю і на свята.

В.Н. Каразін систематично слідкував за перебігом занять у школі, проводив бесіди з учнями, кращих заохочував подарунками. Учням, які закінчили сільську школу надавалася можливість вступу до повітового училища і навчатися там за кошти батьків. За відмінні успіхи В. Каразін надавав «вольную», для того, щоб вивільнений із кріпацтва у майбутньому, коли буде займати місце на державній службі або отримувати прибуток від приватних занять, сплачував, на користь суспільної каси рідного села, 2000 робочих днів (тобто можливість влаштуватися на роботу вільно найманим).

Отже, заснована В.Н. Каразіним початкова школа були центром просвітництва селища Кручик.

Таким чином, на початку ХІХ століття заснована В. Каразіним школа у селі Кручик була не тільки першою для кріпаків, але й першою народною школою у Слобідсько-Українській губернії. Отже, педагогічні ідеї, які пропагував Василь Назарович, стали визначальними для сучасної історії педагогіки.

Список використаних джерел:

1. Каразин В.Н. Об учёных обществах и периодических сочинениях в России // Русская старина. - 1871. - Т. 3. - 794 с.
2. Каразин В.Н. Письмо к доктору Реману // Русская старина. - 1875. - № 12. - 945 с.
3. Слюсарский А.Г. Василий Назарович Каразин / Под ред. Д.Ф. Острянина. - Х.: Кн. изд-во, 1952. - 68 с.
4. Сочинения, письма и бумаги В.Н. Каразина, собранные и отредактированные проф. Д.И. Багалеем. - Х.: Изд-во Харьк. ун-та, 1910. - 926 с.